

Kuntaliiton työvaliokunnan kannanotto Orpon hallituksen puoliväliriiheen 22.-23.4.2025

Kunnille luotava edellytykset vauhdittaa talouden kasvua ja turvata peruspalvelut - kuntataloudessa ei ole leikkaus- tai jakovaraa!

Suomen talouden kasvu on ollut pitkään heikkoa. Venäjän hyökkäyssodan jatkuminen Ukrainassa, Yhdysvaltain instituutioiden rapautuminen ja kauppasodan vaikutukset ylläpitävät osaltaan epävarmuutta ja kasvattavat investointitarpeita etenkin puolustukseen. Tämä lisää paineita entisestäänkin velkaantuneelle ja alijäämäiselle julkiselle taloudellemme, mutta tarjoaa samalla uutta dynamiikkaa Euroopan sisämarkkinoille. Suomella on hyvät mahdollisuudet päästä Euroopan kasvunäkymiin kiinni.

Kuntatalouden tila on vahvistunut viime syksyn aallonpohjasta. Vaikka yksittäisten kuntien tilanteet vaihtelevat voimakkaasti, niin isossa kuvassa kuntakenttä onnistui tasapainottamaan talouttaan viime vuonna. Kunta- ja hyvinvointialueuetyönantajat KT:n vuosittaisen säästökyseilyn mukaan kuntien keskeisimpiä sopeutuskeinoja ovat muun muassa toimintatapojen tehostaminen, ostopalvelujen supistaminen sekä virkojen täyttämättä jättäminen.

Talouden sopeutustarve pysyy kunnissa tuntuvana kuitenkin myös tulevina vuosina. Kuntaliiton kevään 2025 Talousbarometrin mukaan kolme neljäsosaa kunnista kamppailee yhä kohtalaisten tai huomattavien sopeutuspainoiden kanssa. Huolta aiheuttavat erityisesti kasvaneet rahoitusvastuut työttömyydestä ja perustoimeentulotuesta. Työllisyys- ja elinkeinopalveluista vastaavien kuntien talous on yhä riippuvaisempi yleisestä talouden ja työllisyyden kehityksestä.

Kuntien ja kaupunkien merkitys Suomen kipeästi kaipaaman kasvun edellytysten luomisessa on keskeinen, olipa sitten kysymys osaamisen vahvistamisesta, sujuvista kaavoitus- ja luvitusmenettelyistä tai julkisten hankintojen kohdistamisesta.

Hallituskauden keskeisissä kuntauudistuksissa ei ole edetty kuntien toivomalla tavalla. Tähän mennessä eduskunta on vähentänyt tai keventänyt kunnilta ja kaupungeilta 17 velvoitetta ja lisännyt 14 normia, vaikka tätä koskevia ehdotuksia on tehty kuntakentältä runsaasti. Normikevennykset ovat näennäisiä, ja hallituksen asettamasta 100 miljoonan euron säästötavoitteesta ollaan todella kaukana.

Kuntien valtionosuusuudistuksen valmistelu on edelleen kesken eikä sen sisällöstä ole tietoa. Kiinteistöverotuksen arvostamisperusteita koskeva, usealla vaalikaudella valmisteltu uudistus on edelleen tekemättä. Toisaalta kuntien ohjausta tiukentavia ja kustannuksia nostavia lakiesityksiä, kuten in house -lainsäädännön tai esi- ja perusopetuksen oppimisen tuen uudistusta, on viety tiukalla aikataululla eteenpäin.

Kuntaliiton keskeiset terveiset ja tavoitteet maan hallituksen puoliväliriiheen ovat:

- Hallitusohjelmaan kirjatuiissa, kuntien talouden kestävyysden kannalta keskeisissä uudistuksissa, on otettava loppukiri.
- Kuntien toiminnan vapautta on lisättävä ja kustannuskehitystä hillitseviä normeja on purettava mitään hallinnonalaa pois sulkematta. Tämä ei tarkoita opetuksen ja varhaiskasvatuksen todellisen laadun heikentämistä. Normien keventämisen varjolla jo toteutettu valtionosuusleikkaus on peruttava.
- Kuntien valtionosuusuudistuksen valmistelua on jatkettava. Jo nyt näyttää selvältä, että tällä vaalikaudella kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistaminen saadaan valmistelun aikataulu ja rajaukset huomioiden korkeintaan hyvään alkuun. Siksi loppuvaalikaudesta on syytä luoda suunnitelma pidemmän aikavälin kuntien rahoitusjärjestelmän uudistukselle.
- Kiinteistöverotuksen arvostamisperusteita koskeva, pitkään valmisteltu uudistus on vietävä eteenpäin.
- Valtion osana kasvutoimia tai muutoin päättämien veroperustemuutosten aiheuttamat tulomenetykset kunnille on kompensoitava täysimääräisesti.
- Osaoptimointi julkisen sektorin sisäisten toimijoiden kesken pitää lopettaa, koska se ei kohenna julkista taloutta. Työryhmän esittämää nuorten toimeentulotuen täysimääräistä rahoitusvastuuta ei pidä siirtää kunnille. Tämänhetkisten tietojen mukaan se lisäisi kuntien kustannuksia noin 140 miljoonalla eurolla. Kunnat rahoittavat jo nykyisellään puolet nuorten toimeentulotuesta ja lisäksi huomattavan osuuden työttömyysturvasta. Kunnilla on jo nyt merkittävä kannustin ohjata nuoria koulutukseen tai työmarkkinoille. Toimeentulotuella pidemmäksi ajaksi ajautuneiden nuorten tilanteen korjaamiseen tarvitaan myös hyvinvointialueiden palveluita ja alueille taloudellisia kannustimia niiden tarjoamiseen.
- Valtion rahoitusosuus kuntien lakisääteisiin tehtäviin on pienentynyt pitkällä aikavälillä. Enää valtion rahoitusta ei ole mahdollista eikä pidä vähentää ilman, että se vaarantaa peruspalvelujen laadun ja saavutettavuuden tai johtaa verotuksen merkittävään kiristymiseen. Resurssit ovat erityisen tiukoilla muun muassa kuntien vapaa-ajan palveluissa, kotouttamisessa ja ammatillisessa koulutuksessa, joiden valtionrahoitukseen on kohdistettu kuluvalle hallituskaudella jo tuntuvia leikkauksia.
- Kuntien ja kaupunkien merkitys alueellisen kasvun edellytysten luomisessa on tunnistettava. Valtion tulee sitoutua kuntatalouden pitkäjänteiseen vahvistamiseen ja mahdollistaa nykyistä paremmin kuntien ja kaupunkien investoinnit kestäväan kasvuun. Kansallisen investointinyrkki-toimintamallin vastinpariksi on

luotava alueellisia investointinyrkkejä ja niiden välille tehokas yhteinen toimintamalli.

- Työllisyys- ja elinkeinopalveluiden sekä kotouttamisen tehtävien rahoituksen riittävyttä ja rahoitusmallin toimivuutta on seurattava ja tarvittaessa korjattava. Tämän hetken arvion mukaan siirto kunnille vuoden 2025 alussa tapahtui alimitoitettulla rahoituksella. Työnhakijoiden palveluprosessia on kevennettävä huomattavasti, mukaan lukien tietosuojaa koskevat normit, ja kohdistettava resursit vaikuttavammin niitä tarvitseville työnhakijoille.
- Kuntouttavan työtoiminnan työhön suuntaavien palvelujen siirtäminen kunnille on toteutettava viipymättä ja täysimääräisesti rahoitettuna. Samalla tulee luoda sisällöltään uudistettu matalan kynnyksen työllistymistä edistävä palvelumalli, joka on taloudellisesti kannustava sekä työttömälle että kunnalle.
- Sote-uudistukseen liittyvä kiinteistöjen vuokrausvelvoite päättyy kuluvan vuoden lopussa. Valtion omaisuusjärjestelyjen kunnille aiheuttamien kustannusten kompensaatioon on varauduttava uskottavalla, tässä vaiheessa vähintään 150 milj. euron summalla. Kompensaation ehdot tarkemmin määrittävä asetus on saatava lausunnoille kuntiin ja voimaan pikaisesti.
- Valtion omistama väyläverkko ja lentoasemaverkosto ovat koko maan saavutettavuuden, elinvoiman ja huoltovarmuuden näkökulmasta tärkeitä. Trendinä on ollut, että valtio edellyttää kuntien osallistuvan yhä suuremmalla osuudella valtion vastuulla olevan infran ja palveluiden rahoitukseen. Valtion ja kuntien yhteistyön lähtökohtana tulee olla niiden lakisääteiset tehtävät, eikä valtion väyläverkon kustannuksia pidä vyöryttää kunnille.